

UN PAS FATAL PE CALEA APOSTAZIEI (La 70 de ani de la congresul "pan-ortodox" de la Constantinopol)

Episcopul Fotie de Triadița

În 1919, încă pe timpul aflării sale necanonice în scaunul arhiepiscopal de la Atena, francmasonul Meletie Metaxakis pune în fața Sinodului Bisericii din Grecia chestiunea schimbării calendarului.

Meletie propune formarea unei comisii pentru studierea acestei probleme.

Sinodul Bisericii din Grecia aprobă propunerea și emite directiva corespunzătoare.

Comisia înființată trimite Sinodului următorul text definitivat: „După părerea comisiei schimbarea calendarului iulian, dacă acest fapt nu contravine principiilor canonice și dogmatice, poate fi realizată cu condiția acordului tuturor celorlalte biserici autocefale și, înainte de toate, a Patriarhiei Constantinopolului, căreia s-ar cuveni să i se dea libertatea oricăror inițiative în acest domeniu, cu condiția să nu se treacă la calendarul gregorian, ci să fie elaborat un nou calendar, mai exact din punct de vedere științific, purificat și de alte neajunsuri proprii ambelor calendare - celui iulian și celui gregorian”.

Această propunere exprimată cu abilitate în termeni diplomatici și instabilă în construcția sa interioară, neavând nici un fel de argumentație deosebită, consideră schimbarea calendarului drept necesară. Concomitent, se încearcă a se păstra aparențele, menționând principiile canonice și dogmatice și cerând sobornicitatea hotărârii finale. Ulterior, aceste condiții vor fi definitiv uitate.

Hotărârea comisiei a constituit un nou pas către atât de dorita, de către Meletie și tovarășii săi, reformă calendaristică.

La ședința sa din 20 mai 1919, Sinodul Bisericii din Grecia acceptă în unanimitate părerea lui Meletie că „statul este liber să accepte calendarul gregorian ca fiind cel european, iar până la crearea unui nou calendar științific, pentru Biserică rămâne valabil calendarul iulian”.

Sinodul trimite guvernului grec această opinie împreună cu hotărârea comisiei privitoare la reforma calendaristică. La această consfătuire Meletie pronunță, printre altele, și următoarele cuvinte semnificative: „în prezent situația Bisericii Ortodoxe din Rusia s-a schimbat și au apărut perspective mai favorabile pentru apropierea de Occident”.

Și, mai departe Meletie subliniază: „Considerăm că, trebuie schimbat calendarul”.

După instalarea sa fulgerătoare și nelegală pe scaunul de la Constantinopol, Meletie Metaxakis continuă să acționeze metodic și insistent în această direcție. El preia asupra sa inițiativa recomandată le către comisia Sinodului și în circulara din 3 februarie 1923 „către Prea

Fericiții și înalt Prea Sfinții întâistătători ai Sfințelor Biserici Ortodoxe din Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Serbia, Cipru, Grecia și România” pune problema schimbării calendarului bisericesc. În circulară sunt evocate următoarele motive ale reformei: „Problema calendarului există demult, dar a căpătat o însemnătate deosebită în zilele noastre, când devine tot mai evidentă necesitatea folosirii unui calendar comun, același cu calendarul folosit în celelalte țări ale Europei și în America. Din toate părțile Biserica primește cereri și doleanțe de a se stabili un calendar comun în viața laică și religioasă, nu numai pentru ca creștinul să fie în armonie cu sine însuși, ca cetățean și creștin, ci și pentru a contribui la unirea tuturor creștinilor chemați în numele Domnului, care să poată sărbători în aceeași zi Nașterea și învierea Sa”. Aceleași motive sunt invocate de către patriarhul Meletie și în cuvântarea sa la deschiderea Congresului ”pan-ortodox”: Devine evident că principiile directe care au dus la reforma calendarului bisericesc își aveau rădăcinile nu în tradiție, teologie, în viața liturgică și normele canonice ale Bisericii Ortodoxe, ci în dimensiunea orizontală a gândirii semilaice, semireligioase, în cultul ecumenic al ideii politico-religioase a unității creștine.

În circulara sa Metaxakis cheamă pe „întâistătătorii Sfințelor Biserici Ortodoxe să-și dea consimțământul pentru formarea Comisiei cu participarea unor reprezentanți din fiecare Biserică imediat după sărbătoarea Paștelui, pentru a dezbate chestiunea calendarului și alte chestiuni urgente”.

Circulara lui Meletie nu întâmpină însă bunăvoința celor mai vechi Patriarhate după Constantinopol: cel de la Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Cu toate acestea, în data de 10 mai 1923, sus pomenita comisie sub președinția lui Meletie Metaxakis își începe lucrul. La ședințele ei participă 9 membri: 6 episcopi, un arhimandrit și doi laici.

Iată numele participanților ei:

Din partea Patriarhiei Constantinopolului - trei reprezentanți: patriarhul Meletie IV, mitropolitul Calinic, laicul Antoniadis, profesor de teologie.

Din partea Bisericii Ciprului: mitropolitul Vasile de la Niceea (ulterior patriarh ecumenic 1925- 1929).

Din partea Bisericii Sârbe: mitropolitul Gavriil din Cernogorie (ulterior patriarh al Serbiei †1952), dr. Milancovici, profesor de matematică și mecanică la Universitatea din Belgrad.

Din partea Bisericii din Grecia: mitropolitul Iacov.

Din partea Bisericii Române: arhimandritul Iulie (Scriban).

Din comisie a făcut parte și arhiepiscopul Alexandru (Nemolovski) din America de Nord, aflat pe atunci într-o situație canonică neclară și care, de fapt, nu era reprezentantul nimănui (mai târziu a trecut în exarhatul evloghian, aflat sub jurisdicția patriarhului ecumenic).

În afară de cei 9 participanți, la primele ședințe ale congresului a

fost prezent și arhiepiscopul Anastasie (Gribanovski) al Chișinăului și Hotinului, membru al Sinodului Arhieresc al Bisericii Ruse din afara Rusiei. Chiar de la prima ședință el declară categoric că nu are „instrucții precise privitoare la chestiunea calendarului din partea ierarhilor ruși” și în curând părăsește această ciudată adunare.

Să numești un forum bisericesc cu o astfel de componență ”pan-ortodox” este, fără exagerare, samavolnicie. La acest congres au refuzat să participe reprezentanții celor 3 Patriarhate: ai Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. N-a participat nici Patriarhia Moscovei, arhiepiscopia Sinaiului, Biserica Ortodoxă Bulgară (considerată pe atunci de către Patriarhia Ecumenică drept schismatică). Trebuie deci să notăm absența nu doar a mai mult de jumătate din Bisericile Ortodoxe, ci și împuternicirile dubioase ale participanților înșiși. După Opinia prof. S. Troițki, un renumit teolog și dogmatist, care a clarificat latura ecleziologică și juridică a chestiunii în cauză, membrii Congresului nu aveau dreptul să exprime părerea Bisericilor lor, deoarece Bisericile locale pe atunci încă nu dezbătuseră această chestiune la sinoadele lor arhieresti.

În această situație delegații nu puteau de fapt să-și exprime decât „opinia lor personală, particulară” sau, în cel mai bun caz, opinia Sinoadelor lor, care însă nu aveau dreptul să hotărască chestiuni canonice și cu atât mai puțin dogmatice, ce priveau Biserica în general.

Prof. Troițki definește Congresul ”pan-ortodox” din punct de vedere juridic și bisericesc drept „o reuniune particulară a câtorva persoane, care și-au pus ca scop să cerceteze unele chestiuni ce interesau în acel moment Biserica și să-și exprime părerea lor privitor la aceste chestiuni”. Dar, în ciuda nelegitimității canonice a acestui Congres și în ce privește componența și împuternicirile, patriarhul Meletie declară cu înfumurare în una din luările sale de cuvânt: „Noi funcționăm ca o comisie a întregii Biserici”.

Și ca ”organ” al legislației ecleziale, Congresul din 1923 reprezintă un precedent anormal. Convocat la început ca o „Comisie a Bisericilor Ortodoxe” sau „Comisia pan-ortodoxă”, la cea de-a treia reuniune în data de 28 mai 1923, i se schimbă denumirea în „Congres pan-ortodox”. Prof. Troițki notează că, pentru prima dată în istoria Bisericii Ortodoxe, care până acum avea doar un organ legislativ bisericesc - sinoadele, în prezent această funcție a fost preluată de către un oarecare ”Congres pan-ortodox”, instituit după exemplul congreselor pan-anglicane și a congreselor și conferințelor politice. În memorandumul său de la 14 iulie 1929 către Sinodul Arhieresc al Bisericii din Grecia, mitropolitul Irineu (†1945) de Kesandria scrie cu îngrijorare: „Ce drept avea acest venetic (Meletie Metaxakis) să cheme fără consimțământul mitropoliților scaunului ecumenic un congres pan-ortodox? Și conform cărei legi sau pravile întâistătătorul unei Biserici locale a putut să anuleze hotărârea tuturor Patriarhilor răsăriteni asupra chestiunii calendarului și Pascaliei adoptată de către

Patriarhii renumiți - Ieremia II al Constantinopolului, Meletie Pigas al Alexandriei, Ioachim al Antiohiei și Sofronie al Ierusalimului? Este permis oare în treburile civile, ca o instanță judecătorească inferioară să anuleze decizia celei superioare? Generalizând vom spune că: conform sfintelor canoane chestiunile bisericești de importanță locală sau universală se discută și se hotărăsc exclusiv de către Sinodul episcopilor, având eparhii și păstoriți, și nu de congrese, consfătuiri sau conferințe. Din punct de vedere legislativ - bisericesc, Congresul "pan- ortodox" de la Constantinopol este necanonic după componența, împuternicirile și funcțiile sale.

De aceea hotărârile lui, luate absolut pe nedrept, ca din partea întregii Biserici Ortodoxe, nu pot avea nici o însemnătate pentru Bisericile Ortodoxe locale.

În cele ce urmează vom vedea că și celelalte rezoluții după conținutul lor se află într- un dezacord pronunțat cu canoanele Bisericii Ortodoxe.

Să caracterizăm succint activitatea Congresului din 1923, care a decurs în 11 ședințe, de la 20 mai până la 8 iunie 1923 și nu s- a mărginit doar la chestiunea reformei calendarului. La cea de- a doua ședință, în 11 mai, patriarhul Meletie enumera următoarele „chestiuni bisericești și canonice”, asupra cărora comisia urma să- și exprime opinia:

1. Chestiunea mutării marilor sărbători în cinstea unor sfinți în duminica următoare cu scopul de a micșora numărul zilelor nelucrătoare;

2. Impedimentele privitoare la oficierea unor căsătorii;

3. Chestiunile privitoare la căsătoria unor fețe duhovnicești;

a) cinul episcopal și căsătoria;

b) a doua căsătorie a diaconilor și preoților văduvi;

c) este oare necesar ca taina preoției să urmeze neapărat după taina căsătoriei?

4. Chestiunea slujbelor liturgice;

5. Posturile;

6. Necesitatea de a convoca în fiecare an sinoade pan- ortodoxe;

La cele 6 puncte mai sus menționate se adaugă încă unele întrebări cu privire la vârsta hirotoniilor, despre scurtarea părului, despre îmbrăcămintea clerului, etc.

Toate aceste chestiuni, deopotrivă cu problema calendarului sunt puse în discuție cu următoarele tendințe renovaționiste, specifice liberalismului "ortodox" de după război: înlocuirea calendarului iulian bisericesc privitor la sărbătorile schimbătoare și neschimbătoare, cu admiterea posibilității ca Paștele să devină o sărbătoare cu dată fixă într- o anumită duminică; acordul de a adopta orice sistem calendaristic mai perfecționat din punct de vedere științific, admitând chiar schimbarea rânduielii săptămânii de 7 zile; admiterea episcopatului căsătorit și a căsătoriei repetate pentru clerici,

corespunzător - a căsătoriei după hirotonie; scurtarea slujbelor și a posturilor.

A fost luată în discuție și posibilitatea unirii anglicanilor cu Biserica Ortodoxă. De exemplu, la a 5-a ședință din 23 mai participă în calitate de oaspete fostul "episcop" de Oxford, Gore, împreună cu "părintele" Baxton. Oaspetele ocupă locul din dreapta patriarhului Meletie, înmânându- i două documente. Unul din ele conține iscăliturile a 5000 de preoți anglicani, care declară că după părerea lor nu există impedimente pentru unirea deplină cu ortodocșii. Al doilea document îl reprezintă referatul despre condițiile reunificării.

Principala chestiune discutată de congres a fost acceptarea așa-numitului calendar "nou- iulian" sau "iulian- revizuit", proiectul prof. Milancovici, unul din delegații congresului, în fapt, "noul" calendar coincidea cu calendarul gregorian până în anul 2800, când urma să apară o diferență de o zi în anii bisecți. De altfel, această diferență va fi egalizată în 2900. Ce descoperire epocală!

Acest calendar dădea posibilitatea „să fie celebrate toate sărbătorile principale o dată cu heterodocșii” și, în același timp, creștinii ortodocși tradiționaliști erau asigurați că nu va fi adoptat calendarul romano- catolic. Patriarhul Meletie, folosind o sofistică tipic iezuită pentru a- i domoli pe cei care se împotriveau reformei calendaristice, în timpul celei de- a patra ședințe citește telegrama Patriarhului Damian al Ierusalimului, conținând următoarele: „O schimbare în calendarul bisericesc ar fi nefolositoare și nu va fi acceptată de Patriarhatul nostru, întrucât ne va plasa într- o poziție nefavorabilă în relație cu locurile sfinte de pelerinaj și cu latinii”.

Meletios răspunde anunțând că „în plus, Biserica Ierusalimului nu dorește să adopte calendarul gregorian și să sărbătorească Paștele împreună cu romano- catolicii. Trebuie să specificăm că noi nu adoptăm calendarul gregorian și că peste un oarecare număr de ani va apărea o diferență între data celebrării Paștelui la ortodocși și la catolici. Prin urmare, temerile Bisericii din Ierusalim sunt, în parte, calmate”.

Desigur, Meletie omite să precizeze că acel "oarecare număr de ani" sunt de fapt nouă secole complete!

În concluzie, activitatea și hotărârile Congresului "pan- ortodox" din 1923 pot fi caracterizate prin cuvintele Sfântului Atanasie cel Mare: „Și toate acestea fără consimțământul întregii Biserici (universale)”.

De fapt, primele cinci rezoluții ale Congresului sunt în totală contradicție cu Tradiția și normele canonice ale Bisericii Ortodoxe universale.

Abolirea Pascaliei iuliene a constituit o abatere de la canonul 7 apostolic și de la hotărârile Sinodului I Ecumenic (la care se referă și Sinodul din Antiohia), Congresul de la Constantinopol plasându- se potențial sub cea mai serioasă sancțiune canonică. Conform canoanelor menționate mai sus, sărbătorirea Paștelui este categoric interzisă în

aceeași zi cu Paștele evreiesc. Urmând Pascalia iuliană nouă (care, de fapt, corespunde cu cea gregoriană), Învierea lui Hristos uneori cade în aceeași zi cu Paștele evreiesc, iar uneori înainte (ceea ce este de asemenea interzis). Este binecunoscut faptul că, în acord cu hotărârile Sfinților Părinți de la Sinodul din Antiohia, cei care încalcă pravilele referitoare la sărbătorirea Paștelui, urmează să fie excomunicați de către Biserică fără o cercetare prealabilă a acestei încălcări. O sentință atât de strictă este rar întâlnită în canoane.

Același spirit îl întâlnim în enciclicile Patriarhilor Răsăriteni din 1583 și 1584, cât și în epistola ecumenică a Patriarhului Ecumenic Chiril V din 1756, care condamnă categoric pe cei ce adoptă calendarul și Pascalia gregoriană.

De teama acestor sancțiuni și fiind conștiente de uriașa responsabilitate canonică, nici o Biserică locală din cele ce acceptă noul calendar pentru celebrarea ciclului de sărbători de peste an n-a îndrăznit să introducă Pascalia gregoriană, cu excepția Bisericii din Finlanda (Biserica Română la început a sărbătorit Pastele de două ori împreună cu catolicii). În consecință, Bisericile de stil nou au început, practic, să folosească simultan două calendare: cel gregorian pentru sărbătorile fixe și cel iulian pentru cele schimbătoare.

Nici o Biserică locală nu a adoptat rezoluțiile 3, 4 și 5, care erau în contradicție flagrantă cu Tradiția bisericească și cu canoanele.

Dacă cineva poate că nu consideră importantă esența necanonică a Congresului de la Constantinopol, iregularitatea acțiunilor sale și natura anti-ortodoxă a acestui congres ce s-a autodenumit ironic drept "pan-ortodox", sunt suficiente pentru a-l discredita.

De altminteri, în timpul ședințelor deja se ridicase un val de insatisfacții.

Arhiepiscopul Crisostomos, el însuși un inițiator al reformei calendarului, scria: „Din nefericire, Patriarhii răsăriteni care au refuzat să ia parte la congres au respins toate deciziile lui printr-un singur act - absența lor”. Masonul Zervudakis, în monografia sa despre Meletie Metaxakis scrie: „Meletios a stârnit mari disensiuni când a hotărât să introducă la Constantinopol unele tradiții americane, cât și ideile sale novatoare referitoare la calendar, Pascalie, căsătoria clericilor etc., care au suscitât polemici și o aprigă rezistență”.

Să ne amintim că, în data de 1 iunie 1923 un grup de lideri religioși și avocați s-au adunat la Constantinopol la un miting ce s-a transformat într-un atac asupra Patriarhiei, cu scopul de a-l răsturna pe Meletie și de a-l izgoni din oraș.

Contrar acestora, Sinodul de la Constantinopol, sub președinția lui Meletie, a difuzat în 25 iunie o circulară scrisă către toate Bisericile locale, exprimându-și speranța unei „aprobări generale din partea lor a rezoluțiilor asupra reformei calendaristice și confirmarea de către ele a rezoluțiilor Bisericii Unice, Sfinte, Sobornicești și Apostolicești” (sic!). Totuși, ambițiile masonului Meletie Metaxakis au întâlnit o serioasă

rezistență. Patriarhul Fotie al Alexandriei în epistola sa din 25 iunie 1923 către Patriarhul Grigorie al Antiohiei, caracterizează reforma calendarului, ca fiind „fără rost, necanonică și dăunătoare”. Conform expresiei Patriarhului Fotie rezoluțiile Congresului de la Constantinopol „duhnesc a erezie și schismă”.

În epistola Patriarhului Grigorie din 7 octombrie 1923 către Patriarhul Ecumenic, acesta arată că reforma calendarului a fost adoptată prea repede și instituirea sa a fost „nepotrivită și dubioasă”.

Patriarhul Antiohiei trimite o copie a epistolei Patriarhului Fotie mitropolitului rus Antonie (Hrapovițki) la Karlovțy cu o gramată în care scria: „Puteți atesta cu claritate opinia celor trei Patriarhi răsăriteni cu privire la chestiunile ridicate de către reuniunea de la Constantinopol”. Patriarhul Damianos al Ierusalimului în telegrama sa adresată Patriarhului Constantinopolului de asemenea subliniază: „Patriarhia noastră se află în imposibilitatea de a accepta o schimbare în calendarul bisericesc de vreme ce se plasează într-o poziție extrem de dezavantajoasă față de locurile sfinte de pelerinaj în relație cu romano-catolicii și din cauza pericolului de prozelitism”.

Patriarhul Meletie IV era gata de a recurge la înșelătorie pentru a-și atinge țelurile sale anti-ortodoxe. În scrisoarea din 10 iulie 1923 el încearcă să-l ducă în eroare pe arhiepiscopul Serafim al Finlandei, încredințându-l că noul calendar a fost acceptat pentru uzul bisericesc „în comun acord cu opinia generală și rezoluțiile Bisericilor Ortodoxe”.

Patriarhul Tihon a fost înșelat în aceeași manieră. Sub impresia falsă că reforma calendaristică a fost acceptată de către întreaga Biserică Ortodoxă, el a publicat un edict, introducând noul calendar în jurisdicția Bisericii Ruse. Această inovație a fost respinsă decisiv de către popor. Când adevărul a ieșit la iveală, rezoluția patriarhală a fost anulată. Mitropolitul Antonie al Kievului, în numele Arhierilor ruși de peste hotare, a declarat că „reforma calendarului nu poate fi acceptată de către Biserica Rusă, deoarece contrazice sfintele canoane și vechea tradiție a practicii Bisericii consfințită de către Sinoadele Ecumenice”.

Patriarhul Dimitrie al Serbiei îl informează pe Meletie, că el va fi de acord cu rezoluția congresului referitoare la schimbarea calendarului numai „cu condiția să fie acceptată simultan de către toate Bisericile Ortodoxe”. Arhiepiscopul Chiril al Cretei sugerează „să fie amânată acceptarea rezoluției până la un acord comun între toate Bisericile, cu scopul de a evita schisma între Bisericile Ortodoxe”.

Doar mitropolitul Miron Cristea de la București anunță în scrisoarea sa din data de 17 decembrie 1923 că Biserica Ortodoxă Română acceptă decizia congresului, specificând că aceasta va fi pusă în practică în 1924.

Amestecul brutal al autorităților civile în adoptarea noului calendar pentru uzul bisericesc în Grecia, România și Finlanda este confirmat de către bine cunoscutul val de violență îndreptat împotriva acelor creștini care au îndrăznit să rămână credincioși Credinței

Părinților lor.

Chiar și arhiepiscopul Crisostomos al Atenei, el însuși un activ propagator al reformei calendaristice, a găsit de cuviință că ar fi mai bine ca chestiunea reformei calendarului bisericesc să fie repusă în discuție la un sinod al episcopilor greci în legătură și cu cererea insistentă a Patriarhului Fotie al Alexandriei de a chema un Sinod Ecumenic.

Ca atare, însăși Patriarhia Constantinopolului, în concordanță cu rezoluția 6 a Congresului "pan-ortodox", a intenționat să cheme un Sinod Ecumenic în 1925.

Ulterior, în vederea pregătirii unui Sinod Ecumenic în 1930, la mănăstirea Vatoped din Muntele Athos, a fost alcătuită o comisie inter-ortodoxă.

Conform mitropolitului Irineu de Kesandria, reprezentantul Patriarhiei Serbiei, mitropolitul Nicolae (Velimirovici, †1956), un ierarh cuvios și bine cultivat, a declarat că Biserica Sârbă nu va participa la comisia inter-ortodoxă până ce nu va primi asigurarea că aceasta nu are nimic în comun cu Congresul "pan-ortodox" de la Constantinopol.

După mitropolitul Crisostomos din Florina (†1955), primul Ierarh al Bisericii Ortodoxe de stil vechi din Grecia, reprezentanții Bisericii Sârbe și Poloneze îi considerau pe întâistătătorii Bisericii Ortodoxe locale care au adoptat noul calendar, ca fiind „în fond schismatici” și evitau comuniunea liturgică cu ei.

Cu timpul însă, în ciuda reacțiilor negative împotriva deciziilor Congresului din 1923 referitoare la reforma calendarului, și în ciuda refuzului categoric de a accepta celelalte rezoluții anti-canonicе, așa-numitul calendar "nou-iulian" a fost treptat acceptat de către corpul guvernant al multor Biserici locale. În 1924, succesorul lui Meletie, mitropolitul Grigorie IV, care era înconjurat de adepți și susținători ai lui Meletie, a introdus stilul nou în jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului. Biserica Greacă a acceptat noul calendar la 1 martie 1924.

Biserica Română adoptă noul calendar la 1 octombrie 1924 și ca recompensă primește statutul de Patriarhie.

În Biserica din Alexandria noul calendar a fost introdus cu ajutorul arabilor din America, fără a căror subsidii materiale Patriarhia Antiohiei n-ar fi putut supraviețui, conform declarației mitropolitului Alexandru din Emess în iulie 1948.

Această listă deprimantă de date ar putea fi continuată, dar tot ce am raportat până aici este suficient pentru a demonstra urmările tragice ale Congresului "pan-ortodox" de la Constantinopol.

Adoptarea, chiar și în parte, a rezoluțiilor anti-canonicе privitoare la reforma calendarului bisericesc a distrus unitatea liturgică de secole a Bisericii Ortodoxe și a introdus diviziunea în Bisericile locale - între adepții calendarului bisericesc al Părinților și cei care au acceptat calendarul "iulian-revizuit".

Congresul "pan- ortodox" sau, de fapt, după cum am arătat, Congresul anti- ortodox de la Constantinopol a fost prima ruptură în lanțul unit ai Ortodoxiei în secolul nostru. Congresul a introdus calul troian al ecumenismului în curtea Bisericii Ortodoxe, din a cărui burtă continuă să se reverse noi și noi profeți ai Babilonului, care încearcă să distrugă sfintele altare ale Ortodoxiei, pentru a construi pe ruinele sale templele ereziei și apostaziei.

Epilog:

July 1935 - Meletios Metaxakis goes out of his mind, and after six days of grinding his teeth and wringing his hands, dies, groaning plaintively his last words: "Alas, I have divided the Church, I have destroyed Orthodoxy." He dies in Zurich, Switzerland and is buried in Cairo, Egypt. At his hierarchal funeral, his Masonic apron is placed over his episcopal vestments by his brother Masons. His Masonic gloves and evergreen twig are placed in his coffin.

1949 - Archbp. Chrysostomos (Papadopoulos) dies a sorrowful death in a Greek hospital. In the posture of an animal, on his hands and knees, he constantly tries to flee visions of demons, until his death. Nurses who attend him convert to the old calendar.

